

Nr 81.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inhämtande av riksdagens samtycke till förordnande om tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293); given Drottningholms slott den 24 februari 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

John Ericsson.

Sammanfattning.

I propositionen hemställes om riksdagens samtycke till förordnande, att 2—5 §§ förfogandelagen skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951, 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§ dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov.

*Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms
slott den 24 februari 1950.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler t. f. chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Ericsson fråga om tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951 av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) och anför därvid följande.

Allmänna förfogandelagen utfärdades den 22 juni 1939 (nr 293) och gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940. Lagens giltighetstid förlängdes sedermera med ett år i sänder till och med den 30 juni 1949. Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition nr 210 till 1949 års riksdag (r. skr. nr 317/1949) har lagen i något förändrad form genom lag den 3 juni 1949 (nr 273) erhållit fortsatt giltighet till och med den 31 december 1952.

1 § förfogandelagen upptar förutsättningarna för lagens tillämplighet och förfarandet, när lagen skall sättas i tillämpning, medan 2—7 §§ innehålla Kungl. Maj:ts fullmakter. Övriga paragrafer (8—31 §§) innehålla specialstadganden i anslutning till fullmaktsparagraferna samt bestämmelser om ersättning, påföljder m. m.

Innehållet i 2—7 §§ i förfogandelagen är i korthet följande.

Enligt 2 § äger Kungl. Maj:t — där så finnes erforderligt — meddela föreskrifter om avstående till kronan av förnödenhet för att tillgodose behovet för befolkningen eller produktionen eller för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna (första stycket) samt om viss skyldighet att verkställa sedvanlig beredning av förnödenheterna (andra stycket). Jämlikt tredje stycket kan föreskrift enligt paragrafen avse även förnödenhet, som tillverkas eller importeras efter föreskriftens meddelande.

I 3 § stadgas om beslag å förnödenhet, som avses i 2 §, samt i 4 § om upplåtelse med nyttjanderätt till kronan av fastighet, byggnad, järnväg eller annan anläggning, fartyg, motorfordon eller annat transportmedel för behov som avses i 2 § eller för sjukvårdsändamål, för beredande av tjänstelokal åt offentlig myndighet eller för annat liknande ändamål.

5 § innehåller bestämmelser om skyldighet för ägare eller innehavare av fastighet, fabrik eller annan anläggning, järnväg, fartyg, motorfordon eller

annat transportmedel att för behov som avses i 2 § frambringa, tillverka, bereda, iståndsätta eller tillhandahålla respektive verkställa forsling av förnödenhet.

6 § stadgar om upplåtelse av byggnad eller del därav eller markområde eller annat utrymme till kronan för att bereda bostad åt husvilla eller för förvaring av arkivalier eller samlingar eller för annat liknande ändamål.

7 § innehåller föreskrifter om tillhandahållande av elektrisk kraft från starkströmsanläggning för kronans räkning eller upplåtelse av sådan anläggning eller del därav till kronan för att tillgodose befolkningens eller produktionens behov av elektrisk kraft eller eljest för ändamål av betydelse för det allmänna.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Kungl. Maj:t enligt 1 § första stycket förfogandelagen, utan medverkan av riksdagen, förordna att lagens fullmaktsbestämmelser skola sättas i tillämpning. Riksdagens godkännande av sådant tillämpningsförordnande är dock förutsättning för förordnandets giltighet utöver viss kortare tid.

Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Kungl. Maj:t enligt 1 § andra stycket förfogandelagen endast med riksdagens samtycke förordna om tillämpning av vad i 2—7 §§ stadgas. Förordnandet gäller i sådant fall under viss tid, högst ett år, och kan inskränkas till att avse endast vissa av bestämmelserna i fråga eller vissa ändamål. Sedan 1949 års riksdag enligt nämnda skrivelse nr 317 lämnat samtycke som nyss sagts, har Kungl. Maj:t genom förordning den 3 juni 1949 (nr 274) förordnat, att 2—5 och 7 §§ förfogandelagen skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1949—den 30 juni 1950, 4 § dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov.

För bedömande av frågan i vad mån behov av tillämpning av 2—5 och 7 §§ förfogandelagen kan väntas föreligga jämväl under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951 ha yttranden inhämtats från armé-, marin- och flygförvaltningarna, fortifikationsförvaltningen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens livsmedelskommission, statens bränslekommission och statens priskontrollnämnd.

Arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen ha samtliga uttalat sig för förlängning av giltigheten av nuvarande bestämmelser. Marinförvaltningen har i samband därmed särskilt framhållit, att förfogandelagen beredde möjlighet att, när rekvisitionslagstiftningen ej kunde tillämpas, tillgodose försvarets behov av oundgängliga förnödenheter och att bestämmelsen i 5 § förfogandelagen kunde åstadkomma erforderlig prioritet åt militära beställningar och vara av betydelse för beredskapsfrågor.

Fortifikationsförvaltningen har — med hänsyn till önskvärdheten av att i ett skärpt läge snabbt kunna genomföra planerad utbyggnad av rikets befästningar och för detta ändamål disponera såväl erforderlig mark som lokalt förefintlig materiel av olika slag — ansett att ett upphörande av möj-

ligheten att enligt allmänna förfogandelagen taga i anspråk erforderlig mark m. m. skulle i nuvarande läge kunna medföra vissa risker, som ej finge underskattas. Fortifikationsförvaltningen har därför funnit det olämpligt, att ifrågavarande bestämmelser i förfogandelagen för närvarande sattes ur tillämpning.

Från *livsmedelskommissionens* sida har uttalats, att för livsmedelskommissionens verksamhetsområde allenast syntes erforderligt att förordnande om tillämpning av allmänna förfogandelagen under tiden den 1 juli 1950—30 juni 1951 avsåge 2 § första och tredje styckena samt 3 §, därvid kommissionen emellertid framhållit, att möjlighet i och för sig torde finnas att — med undantag av kafferansoneringsringen — upphäva samtliga å förfogandelagen grundade ransonerings- och till stöd för återstående regleringsåtgärder i stället utfärda författningar, som icke grundade sig på förfogandelagen.

Priskontrollnämnden har anfört:

På flera viktiga varuområden äro prisregleringsbestämmelserna beroende av författningar, som utfärdats med stöd av allmänna förfogandelagen. Kungörelserna den 17 maj 1940 (nr 366) angående beslag å vissa hudar och skinn samt den 28 mars 1941 (nr 170) angående utvidgat beslag å hudar och skinn, vilka kungörelser bygga på 2 § första och tredje styckena samt 3 § allmänna förfogandelagen, utgöra sålunda grundvalen för prisregleringen av skodon enligt det s. k. P-skosystemet. Detta system torde icke kunna avvecklas utan avsevärda prishöjningar på alla slag av skodon i de lägre prisklasserna. Till samma kategori författningar torde vidare få räknas bland annat kungörelsen den 23 november 1945 (nr 714) om viss inskränkning i rätten att använda textilvaror för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu. Med stöd av sistnämnda kungörelse ha utfärdats vissa tillverkningsföreskrifter, vilka måste anses utgöra en nödvändig grundval för den nuvarande prisregleringen beträffande såväl vissa garner och vävnader som färdiga konfektionsvaror, bland vilka särskilt blåkläderna böra nämnas.

Till undvikande av prishöjningar, som skulle medföra stora svårigheter för den ekonomiska stabiliseringspolitiken, torde det med hänsyn till de anförda förhållandena vara nödvändigt, att 2 § första och tredje styckena samt 3 § allmänna förfogandelagen erhålla fortsatt tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951.

Däremot torde fortsatt tillämpning av föreskrifterna i 2 § andra stycket samt 4, 5 och 7 §§ allmänna förfogandelagen icke vara behövlig ur de synpunkter, som priskontrollnämnden har att bevaka.

Bränslekommissionen har i sitt yttrande inledningsvis erinrat om att av de regleringar, som förekommit inom bränslekommissionens verksamhetsområde, numera endast återstode regleringarna av handeln med koks och antracit samt av handeln med vissa flytande bränslen.

Beträffande regleringen av handeln med koks och antracit har kommissionen anfört.

Ändamålet med denna reglering är dels att fördela dessa bränslen inom landet på ett ur försörjningssynpunkt lämpligt sätt dels ock att hålla fobpriser och fraktkostnader ävensom prisnivån inom landet på en så låg nivå som möjligt. I nuvarande läge med subventionering av hushållens bränslekostnader torde en statlig medverkan inom förevarande område vara ofrånkomlig. Det har därför ansetts nödvändigt att regleringen av handeln med koks och antracit äger bestånd tills vidare. Vid tidpunkten för hävandet av regleringen med stenkol den 1 juni förlidet år befunnos förhållandena på stenkolsmarknaden vara beroende av så många oberäkneliga faktorer att det icke ansågs möjligt att då häva de gällande beslagsförfattningarna. Förhållandena på kol- och koksmarknaden torde alltjämt vara så labila och svårbedömbara, att det icke kan anses tillrådligt att häva gällande beslagsförfattningar förrän regleringen på området upphört.

Bränslekommissionen har slutligen, under erinran om att beträffande de flytande bränslena någon beslagsförfattning icke finnes, framhållit, att försörjningsläget på de områden, där kommissionen för övrigt tidigare varit verksam icke ingåve några farhågor för tid, som nu kunde överblickas, varför man icke torde behöva räkna med några ytterligare regleringsåtgärder. Med hänsyn till vad sålunda anförts har kommissionen som sin mening framfört, att tillämpligheten av 2, 3 och 5 §§ i allmänna förfogandelagen borde utsträckas ytterligare ett år, räknat från och med den 1 juli 1950.

I motsats till övriga hörda myndigheter har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap framhållit, att ur nämndens synpunkter behov ej syntes föreligga av möjlighet att fortsättningsvis kunna tillämpa 2—5 och 7 §§ förfogandelagen.

Föredraganden. Försörjningsläget har under det senaste året avsevärt förbättrats, vilket gjort det möjligt att upphäva ett flertal ransoneringar på mycket betydelsefulla områden. Alltjämt kvarstå emellertid en del regleringar, främst avseende fördelningen av råvaror. Dessa regleringar grunda sig å allmänna förfogandelagen. För att kunna bedöma huruvida förfogandelagens bestämmelser komma att vara behövliga även för det år, som följer efter den 30 juni 1950, är det därför nödvändigt att försöka bilda sig en uppfattning om utvecklingen av försörjningsläget i stort för detta år och om de eventuella regleringar som på grund av denna bedömning kunna anses erforderliga. Att redan nu göra några mera bestämda uttalanden härom är givetvis ej möjligt. I det följande lämnas en kortfattad översikt över läget inom olika försörjningsområden.

Skörden av brödspannmål år 1949 uppgick enligt preliminära uppgifter till 989 milj. kg, vilket är den näst högsta siffra som noterats sedan förkrigstiden. Tillsammans med övergångslager av gammal skörd täcker årets skörd väl det inhemska behovet och lämnar dessutom rum för en icke obetydlig nettoexport. Potatisskörden utgjorde 1 606 milj. kg och var därmed

en av de lägsta som redovisats under det senaste årtiondet. Den är dock tillräcklig för att täcka det inhemska behovet av mat- och fabrikspotatis. Sockerbetsskörden beräknas medge tillverkning av 291 milj. kg råsocker, vilket motsvarar ungefär 80 % av det inhemska årsbehovet.

Animalieproduktionen har under det gångna året visat en fortsatt uppgång. Produktionen av mjölk har i det närmaste uppnått förkrignivån. Invägningen av mjölk steg 1949 till 3 679 milj. kg, vilket är den högsta siffra som någonsin uppnåtts. Även 1949 års produktion av mejerismör och ost — 98,1 resp. 65,5 milj. kg — är hög, i fråga om ost t. o. m. den högsta som någonsin noterats.

Utvecklingen har som bekant medgivit, att försäljning av tjock grädde och helfet ost kunnat friges. Standardiseringen av konsumtionsmjölken till 3 % fetthalt kvarstår dock fortfarande och har inneburit ett ej obetydligt tillskott till smörproduktionen. Till följd av produktionsökningen har uppstått en lagerökning av såväl smör som ost. I fråga om båda varuslagen har en viss export ägt rum. Av mycket stor betydelse för vår matfettförsörjning har varit den omfattande oljeväxtskörden under senare år.

På kött råder alltså ett visst knapphet beroende på att nötkreatursstammen starkt beskurits i förhållande till förkrigstiden. Viss import måste här tillgripas för att täcka efterfrågan. Fläskproduktionen har överskridit produktionen under de sista förkrigsåren samt i stort sett medgivit täckning av det inhemska behovet.

Produktionen av ägg har visat en fortsatt stegring och en betydande export har förekommit hela år 1949 och pågår fortfarande. Förkrignivån för produktionen har väsentligt överskridits.

Vår försörjning med livsmedel är, som av det föregående framgår, i stort sett tillfredsställande. Vissa råvaruregleringar inom detta försörjningsområde kvarstår alltså, men det torde ej vara omöjligt att såsom livsmedelskommissionen påpekat grunda dylika regleringar, därest de över huvud behöva bibehållas, på andra regler än allmänna förfogandelagens. Beträffande kaffe synes den nuvarande konsumtionsregleringen vara nödvändig, så länge valutaläget gör en begränsning av importen erforderlig.

Vad det industriella området angår torde helt allmänt kunna sägas, att behovstäckningen är tillfredsställande, så tillvida att flertalet viktiga ändamål kunna tillgodoses. Inom vissa sektorer av näringslivet ha dock svårigheter uppstått, exempelvis beträffande tunnplåt för radiatorer, bleckplåt för konserveringsändamål m. m. En detaljerad redogörelse för produktion och försörjningsläge inom viktigare industriella varuområden återfinnes i Bilag 3 (Nationalbudgeten, sid. 17—26) till statsverkspropositionen till 1950 års riksdag, bilaga 1, Inkomsterna, till vilken må hänvisas.

Av de regleringar som kvarstår inom detta område må nämnas råvaruregleringarna å läderområdet, varå skyldigheten att tillverka s. k. P-skor grundar sig, samt inom textilområdet. Av konsumtionsregleringar kan nämnas

regleringen av koks och antracit, som till stor del kan sägas vara betingad av subventioneringen av dessa bränslen. Regleringen av handeln med flytande bränslen har numera upphävts.

Det torde vara uppenbart, att bestämmelserna i 2 § första och tredje styckena och 3 § förfogandelagen, vilka bestämmelser utgöra den rättsliga grunden för bestående regleringar, böra bibehållas även för tiden efter den 30 juni 1950. Man torde nämligen få utgå från att åtskilliga av nu gällande regleringar komma att kvarstå efter den 30 juni 1950. Kungl. Maj:t bör därför erhålla förlängt bemyndigande att förordna om tillämpning av nu nämnda lagrum.

Vad beträffar 2 § andra stycket samt 4, 5 och 7 §§ synes, med hänsyn till det förbättrade försörjningsläget, ett allmänt behov av tillämpning av dessa lagrum knappast komma att föreligga under den tid, varom nu är fråga. De militära myndigheterna ha emellertid — under framhållande av den betydelse lagrummen i fråga äga för tillgodoseende av de militära beredskapsbehoven — ansett, att möjlighet alltjämt bör finnas att tillämpa desamma. Denna synpunkt synes icke kunna fränkännas berättigande, i vad gäller 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§. Däremot torde värdet av möjligheten att kunna tillämpa 7 § vara relativt litet även ur dessa synpunkter. Jag finner mig därför böra förorda, att förordnande om förfogandelagens tillämpning skall omfatta även 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§, varvid dock fullmakten beträffande dessa lagrum bör begränsas till att avse tillgodoseendet av allenast militära beredskapsbehov.

Sammanfattningsvis vill jag alltså föreslå, att förordnande om förfogandelagens tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951 skall omfatta 2 § första och tredje styckena samt 3 § ävensom, med den begränsning som nu angivits, 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att lämna samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnar, att 2—5 §§ samma lag skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951, 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§ dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ingvär J:son Rörs.